

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou ve vydavatelství *Economia*, a. s. Praha

© federální ministerstvo financí

Adresa redakce: Vinohradská 49,
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo 2110, linka 361

Vedoucí redaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Federal Ministry of Finance of CSFR in Cooperation with Czechoslovak State Bank in Publishing House *Economia*, Prague

© Federal Ministry of Finance of CSFR

Editor's Office: Vinohradská 49,
120 74 Prague 2, CSFR

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

- Jan KLAK: K otázce zavedení daně z přidané hodnoty v čs. hospodářské soustavě 385
Jiří KINKOR: O neutralitě daní 396
Jiří BUREŠ: Devizový kurs, devalvace a ekonomická reforma 402
Jiří WEIGL: Světová banka, její finanční aktivity a možnosti spolupráce s Československem 409
Petr ZAHRADNÍK: Clo: historie, teorie, praxe 417

Interview

- Jan ŠVEJNAR: Základní kameny čs. ekonomické transformace 428

Recenze

- Aleš BULÍŘ: *Ekonomie monetarismu* (Milton Friedman) 431

Uprostřed čísla:

Frederic S. MISHKIN: **Ekonomie peněz, bankovníctví a finančních trhů** (na pokračování — část 12) ss. 393—412

Všechny bibliografické údaje včetně údajů o autorských právech jsou uvedeny u prvního pokračování v č. 1/91 tohoto časopisu.

Publikováno po dohodě s College, sekci vyd. HarperCollins Publishers.

CONTENTS

- Jan KLAK: The Implementation of Value Added Tax in Czechoslovak Economic System 385
Jiří KINKOR: On the Neutrality of Taxation 396
Jiří BUREŠ: Exchange Rate, Devaluation and Economic Reform 402
Jiří WEIGL: World Bank, Its Financial Activities and Possibilities of Cooperation with Czechoslovakia 409
Petr ZAHRADNÍK: Duties: History, Theory, Practice 417

Interview

- Jan ŠVEJNAR: Fundamental Elements of the Czechoslovak Economic Reform 428

Book Review

- Aleš BULÍŘ: *Monetarist Economics* (Milton Friedman) 431

In the middle of this issue:

Frederic S. MISHKIN: **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets** (To Be Continued — Part XII) pp. 393—412

You can find all bibliographical data including particulars on copyright in part I of the series in No 1/91 of this journal.

Published by arrangement with College, a division of HarperCollins Publishers.

Redakční rada: ing. Belo Bosák, CSc., ing. Aleš Bulíř, ing. Václav Formánek, ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., ing. Tomáš Ježek, CSc., ing. Milan Jurčeka, CSc., ing. Miroslav Kerouš, ing. Jaroslav Klopal, ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. Jozef Kučerák, CSc., ing. Vratislav Kulhánek, ing. Kamil Mikulič, CSc., Vladimír Rudlovčák, CSc., ing. Stanislav Šourek, dr. ing. Dušan Trška, CSc., prof. ing. Miroslav Tuček, CSc., ing. Vladimír Valach, ing. Anton Vavro, CSc., ing. Jan Velek, doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jan Vrba, ing. Jaromír Zahradník

DT: 338.246 (437)

Základní kameny čs. ekonomické transformace

Rozhovor, který poskytl v červenci tohoto roku **dr. Jan ŠVEJNAR**, profesor Pittsburské univerzity, ing. Petru Zahradníkovi

Jste autorem jednoho z prvních návrhů transformace čs. ekonomiky, který vznikl před více než jedním rokem. Jaká je konfrontace nynější čs. reality s Vašimi představami?

V mnoha aspektech jsem samozřejmě spokojen. Za prvé především s tím, že proces privatizace probíhá a že část majetku podniků je nabídnuta obyvatelstvu. Nejsem již tak spokojen s rozdělováním majetku pomocí kupónů, protože při přeměně kupónů na akcie jednotlivých podniků jsou občané vystaveni velkému riziku. Akcie některých podniků budou silně přehodnoceny a jiné hluboce podhodnoceny. Ceny většiny akcií se budou výrazně pohybovat — budou se nadýmat a praskat tzv. „spekulativní bubliny“. Zkušenost ze západních finančních trhů ukazuje, že v takovýchto situacích nejvíce ztrácejí malí a nezkušení investoři. Většina lidí v Československu spadá do této kategorie.

Jelikož účelem rozdělení majetku obyvatelstvu je zajištění základního kapitálu pro podnikatele a příjmu z kapitálu pro ostatní, navrhoval jsem použít pro rozdělení metodu vzájemných nebo svěřeneckých fondů. Tyto fondy drží akcie různých podniků, a tím podstatně snižují riziko spojené s podstatnými výkyvy cen akcií a s úpadkem jednotlivých podniků. Při použití této metody také není nutné ohodnocení jednotlivých podniků hned na počátku, což je v dané situaci stejně nemožné. Jsem proto rád, že při velké privatizaci občané možnost využít těchto vzájemných fondů mít budou.

Oblast, ke které bych mohl mít určité výhrady, představuje pomalý rozvoj malých a středních podniků. Zde bych očekával jistou krátkodobou podporu ze strany vládní politiky, zvláště v oblasti poskytování půjček pro podnikání.

Kdybych měl tuto odpověď shrnout, řekl bych, že jsem spokojen se směrem, kterým se privatizace orientuje, ale nejsem spokojen s její rychlostí. Jestliže jsem před přibližně rokem varoval před ukvapenou rychlostí průběhu privatizace, měl jsem na mysli především to, aby se privatizovaný majetek nedostal do rukou nomenklатурních kádrů. Nynější tempo mi však připadá pomalé vzhledem k bezprostředním okolnostem v Československu a bývalých státech RVHP. Optimální tempo by mělo být mnohem rychlejší.

Otázka vyřešení vlastnických vztahů bývá považována za základní stavební kámen pro úspěch tržní ekonomiky, resp. pro přechod od centrálně plánované ekonomiky k tržní. Mezi další nutná opatření je pak řazeno rozvinutí funkcí finančního trhu. Jak se díváte na sloupnost jeho zavádění?

Význam rozvinutého finančního trhu spatřuji především v umožnění přístupu ekonomických subjektů k finančnímu kapitálu. V případě, že je tento přístup umožněn, je pak již v zásadě lhostejné, zda finanční kapitál proudí zejména prostřednictvím burzy (jak je to obvyklé v USA), nebo banky (jak je to obvyklé v Německu nebo Japonsku).

V Československu v této souvislosti pozorují dosti pomalý postup v zavádění nových bank a konkurence v bankovníctví.

Současně se domnívám, že se zřízením instituce burzy cenných papírů by se nemělo příliš otálet. Je dobré ji ustavit i za předpokladu, že v počátcích bude využívána pouze z několika procent díky nerozvinutosti primárního trhu cenných papírů. Ale musí fungovat a být zde. Až bude třeba rozvinout její funkce, instituce zde již bude, navíc schopná provádět z technického hlediska elementární operace.

V souvislosti se vstupem zahraničních bank do Československa a s rozvinutím jejich činnosti obvyklé ve vyspělých ekonomikách jsou slyšet obavy zejména praktiků, zda tato zahraniční konkurence nesmete v rekordně krátkém čase z peněžního trhu domácí instituce. Jaký je Váš názor?

Domnívám se, že konkurence je nejdůležitější živou vodou pro úspěch čs. ekonomické reformy. Proto si myslím, že je dobré nejenom pustit, ale i nalákat do Československa co nejvíce bank ze zahraničí. Jestliže jich přijde jenom pár, nevytvoří silnou konkurenci a zaměří se pouze na financování zahraničních podniků. Jestliže jich zde bude hodně, vytvoří konkurenci, zlepší kvalitu bankovních služeb a začnou hledat investiční projekty u československých podniků a podnikatelů.

V určitém krátkém období bych navrhoval vytvořit ze strany státu jakýsi velmi přechodný ochranný štít pro domácí instituce. Dlouhodobé zásahy státu a udržování umělého skleníkového prostředí pro domácí instituce jsou však nežádoucí.

Navíc problém značného kapitálového nedostatku našich bank je možné řešit pružnějším přechodem na skutečnou akciovou formu. Zájem ze strany obyvatelstva o držbu akcií bank je značný. Příkladem může být slovenská Tatrabanka, a. s., kde objem nabídnutých akcií nebyl s to pokrýt poptávku po nich.

Jaké jsou podle Vašeho názoru priority globálně pojaté ekonomické reformy Československa v současnosti?

Domnívám se, že v současné fázi je prioritním úkolem zabezpečení konkurenčního tržního systému. Toto zabezpečení spočívá ve splnění tří základních kroků: 1. přeorientovat chování podniků — s ohledem na rozpad centrálních pák řízení podniků v tuземsku i s ohledem na rozpad trhu RVHP. V této souvislosti je asi nezbytný krátkodobý pokles a stagnace. Je nutné, aby se tyto problémy nepřelily do rozjitření sociálních problémů nezaměstnanosti, ztrát perspektiv a deziluzí; 2. urychlit vznik nových podniků nejrůznějších právních forem, jako nezbytnou základní podmínku fungování konkurenčního tržního prostředí a tvorby zaměstnanosti; 3. urychlit příliv zahraničního

kapitálu, jako nezbytné podmínky pro zabezpečení vnější konkurence vnitřních ekonomických subjektů, pro zvýšení ekonomické efektivity a jako podnět pro ekonomický růst a s tím spojený růst mezd a zaměstnanosti.

Velkou překážku ekonomické reformy v současnosti představuje nevyřešená národnostní otázka mezi Čechy a Slováky. Jaké problémy by její vyhrocení mohlo způsobit?

Je pravdou, že hroucení ekonomiky na Slovensku probíhá rychleji než v Čechách a je patrně již od roku 1989. Je proto logické, že dilema, jak řešit tento problém, je na Slovensku přijímáno s větší naléhavostí a v rozhodujících fázích je spojováno s národnostní otázkou, resp. je jí podřizováno. Proto řešení ekonomické situace na Slovensku je obsaženo v řešení národnostní otázky, která v této souvislosti zní: Je dosažení ekonomické rovnováhy či vytvoření předpokladů pro ekonomický růst snazší v podmínkách celistvé československé, nebo rozdělené ekonomiky?

Teoretické závěry i pohledy zvenčí hovoří o výhodách celistvého hospodářství. Mezi nejvýznamnější patří výhoda většího trhu, ekonomické síly i využití současné vzájemné propojenosti. Z krátkodobého hlediska je však takřka nutné překonat řešitelná negativa. Příklad Jugoslávie není dobrý a krátkodobě trpí všichni.

Celkově jsem pro udržení. Kdyby však některé zákony, které upravují celistvost politického, ekonomického, společenského systému, nemohly být z nejrůznějších důvodů přijaty, je nutné společně soužití zvážit.

Nepatříte pouze mezi nejvýznamnější ekonomy českého původu, ale máte rovněž bohaté zkušenosti s fungováním vysokoškolského systému v zahraničí. Jaké zahraniční zkušenosti byste doporučoval pro čs. vysoké školství?

Především bych doporučoval, aby obory, které byly uzavřeny světu, byly rychle otevřeny. Kde spojení i během uplynulých let trvalo, tam Československo z pohledu dosažených výsledků vědeckovýzkumné činnosti nezaostalo. Mám na mysli zejména přírodní vědy, matematiku, lékařskou vědu apod.

V ekonomii zaostáváme. Není zde vychována se zahraničím srovnatelná špička, a pokud přece jenom existuje, je buď zainteresována zahraničními službami, nebo vykonává vysoké vládní funkce a na rozvoj ekonomické teorie a empirické analýzy jí nezbyvá čas.

Řešení vidím především v požadavku na znalosti cizích jazyků. Tou se bortí jedna z největších překážek propojenosti mezi zahraniční a tuzemskou ekonomickou frontou. Dalším stupněm při řešení tohoto problému je osobní kontakt mezi předními ekonomy světa a samozřejmě diskuse nad základními závěry jejich prací. Třetím stupněm je pak absolvování zahraničních studijních a profesionálních pobytů. Tyto kroky by měly vést k pokroku v teoretické a empirické ekonomii, která je živnou půdou pro adekvátní posun v ekonomické praxi. V této souvislosti považuji za významný krok k obnově čs. ekonomie nedávné založení Centra pro ekonomický výzkum a postgraduální výuku (CERGE) při Univerzitě Karlově.